

НАЙКРАЩІ ПОПОВІДАННЯ САМООСВІТИ

4

29

УКРАЇНЕЦЬ НА ТІМ
СВІТІ

НАПИСАВ
ІВАН ФРАНКО.

ЦІНА 30 СОТ.

Розмова з читачами

Любі читачи й читачки! Ви певно вже нераз чули про **Івана Франка**, великого учителя українського народу, а певно й бачили його портрет в читальні або в газеті. Франко був сином сільського коваля з дрогибицького повіту, але пильністю і працею вибився між передових людей. Його твори перекладають нині навіть на інші мови. Особливу любов мав все до селянства, якого не цурався, а навпаки помагав йому організуватися. В оповіданні про „Українця на тім світі“ він хотів показати Українця таким, яким він повинен бути — **щоби все дав собі раду** і ніколи не тратив духа.

В „**Свинській конституції**“ він показав, як тяжко жилося нашому простому народові в Австрії, мимо конституції. В оповіданні про „**Свиню**“ він висмівав народніх киричників та відступників. У віршах, що є на кінці, Франко нас вчить патріотизму та організації, щоби не покладати рук у праці для піднесення власного і всіх других братів. В останнім віршу він згадує, як наші предки над рікою Доном воювали зі степовими ордами, але не вміли встояти і що з того вийшло.

Питайте за книжками Івана Франка.

Їх є багато, бо це був невтомний трудівник для свого народу!

Хочете діставати **ЩО МІСЯЦЯ** нове дуже цікаве і повчаюче **ОПОВІДАННЯ?**

То пішліть зараз нашим чеком, або грошовим переказом передплату на

НАЙКРАЩІ ОПОВІДАННЯ

„САМООСВІТИ“

Досі вийшли такі книжки:

1. Страх в лісах Індії 2. Огонь вмер! 3. Між чорними людьми

Передплата за **10 книжок 2 зл. 50 гр.**

Окрема книжка по **30 грошів** — — — —

АДРЕСА: Чековеkonto ч. 500.872 —
або Львів, вул. Гродзіцких 2.

06 33,963
НАЙКРАЩІ ОПОВІДАННЯ
ВИДАВНИЦТВА „САМООСВІТИ“

ч. 4.

УКРАЇНЕЦЬ НА ТІМ СВІТІ ТА ІНШІ ОПОВІДАННЯ

НАПИСАВ

ІВАН ФРАНКО

10% доходу на нагробник І. Франка.

ЛЬВІВ

ЧЕРВЕНЬ

1933

НАКЛАДОМ „САМООСВІТИ“ КООП. З ОБМ. ПОР.

ІВАН ФРАНКО

(род. 1856 р., помер 28. травня 1916 р.)

побіч Шевченка другий найбільший український
письменник і громадський діяч.

I
440/5

Львівська бібліотека
АН УРСР
401 с/2

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ II- 34 203

Як Українець товкся по тім світі.

I.

Українець умер. Про це не було ніякого сумніву. Секція його тіла, dokonana трьома лікарами, виказала навіть причини, задля яких він мусів умерти. Причини були дуже глибокі і висловлені дуже вченими назвами. В протоколі навіть і те записано, що секції dokonali ті самі три лікарі, що за життя лікували його, пускали йому кров, виривали зуби і вирізували всякі шкідливі нарости, поки не вмер.

Умер нарешті і його поховали.

Як відомо, українська душа не зараз по смерті летить на той світ, але ще якийсь час літає по тих місцях, де спочиває тіло. Може се перша кара за її життєві гріхи — приглядатися невидимо до того, що з її тілом і памятю робиться по смерті. Так воно, чи ні, досить що душа нашого Вкраїнця почула се дуже дошкульно. Коли зішлись лікарі, щоб краяти і шматувати її тіло, вона у виді мухи сиділа на великім чорнім цвяху, яким були прибиті до хреста ноги дерев'яного Христа, що стояв у головах домовини. Сиділа й чула розмову докторів, не можучи однак ніяким способом виявити свого осуду про неї.

— Крепкий був хлопиця, — сказав один лікар, той з правого боку — погляньте, колего, які в нього кости, які мязи, які груди, як у Геркулеса! Я й не думав, що так швидко переможемо його своїми ліками.

— Що кажете, колего — швидко! Знаєте краще, скільки він за життя наворохобився та як ми намучилися з ним. Мені дивно лише, як багато він витримав і жив. Колиб не шановний наш протомедик, то хто знає, чи не жив би ще й доси.

Так говорив лікар з лівого боку.

— І певно жив би — мовив поважно третій лі-

кар, що стояв низше, коло ніг небіщика і якого ті два звали протомедиком. — Ви панове колеги, не вважаючи на всю вашу вченість, не пізналися на тім, де його найслабша сторона, і задавали йому ліки не такі, яких було треба, щоби зігнати його зі світа. Мій спосіб лікування був найкращий, бо я пускав йому що року по пару разів кров аж поки його тіло цілком не ослабло.

Бідна душа чула вдоволені розмови докторів, але не могла на них нічого відповісти. Нарешті минув її час і вона полетіла на той світ, напоена гіркою отрутою, бо ніхто не згадав про неї добрим словом, ніхто — здавалося — навіть не спостеріг, що посеред живих не стало одного і то не найгіршого тай не посліднього між людьми. Двигаючи ціле пекло болю та жалю полетіла душа звичайною соняшною стежкою, але швидко зблудила з неї. Була се душа дуже грішна, то й очевидне діло, що блудна стежка завела її просто до пекла.

Прийшов Українець перед пекольную браму і навіть стукати не потребував. Пекло, як відомо, все стоїть отворене і браму має широку, а в брамі все натовп і стиск, так що ніхто й не завважив, як наш Вкраїнець — разом з іншими грішниками ввійшов до середини тої „юдолі“ повної „огнів негасимих“ та „червяків невисипущих“.

Вид пекла розчарував його дуже. Думав, що знайде якісь бездонні пропасти, страховища, муки та катуші, яких ані око не видало, ані вухо не чувало. А тимчасом куди тобі! Якись сірі ніби багновища, ніби піски, без кінця і краю, без зелені, без ліса, без ріки; в горі щось ніби небо, лише чорне як смола, без сонця і без зізд, одним словом, околиця нужденна і нудна до найвищої міри. А між тим небом і тою землею ніби чорні хмари повзали рої душ грішників. Блукали самопас, без заняття, без праці, без радощів, але й без ніякої особливої муки крім нестерпної нудоти.

— Ага! — подумав собі Вкраїнець, — чи бач

чим ті чортяки прокляті хочуть допекти чоловікові! Ніби то — жий собі, літай, плавай, по стінах дерися, але не роби нічого. Хитро надумали! Нудною хочуть доконати, бо знають, що для господарської дитини праця, то перша основа життя. Але не діждете ви поганці щоб я тут піддався вашому закону!

Лютий був Українець! Так багато лютости приніс із собою зо світа, що наважився робити в пеклі все на злість і на перекір.

— Все одно мені, — думав собі. — Раз уже чоловік дістався сюди, то хоч погуляю собі й заллю чортам горячого сала за шкіру.

І давай шибатися по пеклі як навіжений, перевертаючи, розбиваючи та товчучи все, що лише надібав по дорозі. Але проклята рівнина була така безконечно довга, перешкод не було ніяких, а розбивати бідні грішні душі не було ніякої приємности.

— Що вони мені винні? — думав Українець. — От як би так чорта якого спіткати, то буlob гаразд!

Щож, коли чорта ані навіть на лік не було видно!

— А се по якому? — подумав. — Бути в пеклі і чорта не бачити — се, це вже хіба остання ганьба! Але чекай ти антипку один з другим, зараз я тут повиваблюю вас!

Сів посеред болота і почав руками й ногами місити пекельну багнюку, ліпити з неї вальки та цегли і укладати в купи. Нарешті, коли того добра наготував уже досить, підняв руку, щоб перехрестити його і крикнув:

— Ну Господи допомагай!

В тій хвилі явився обік нього чорний паничик у шапочці з когутячим пером, у зеленій курточці і в червоних обтислих штанятках, з блискучою лісочкою в руках.

— А що ти, чоловічку, тут робиш? — запитав солоденько в Українця.

Вкраїнець з давньої дурної привички зняв перед паничем свого здоровенного, повстяного, засмальцьованого капелюха і сказав:

— А то, прошу пана, хочу тут церков мурувати.

— Що, як? — запитав панич. — Ти посмів би? Хіба не знаєш, де ти?

— Та ніби то знаю, що в пеклі, — мовив Українець, чухаючися в потилицю, — але не знаю ще які тут порядки. Панотців бачу тут досить, ну, тай подумав собі: вибудую церквцю, то ми-б і оселилися тут усі разом із нашої парафії.

— Не знаєш, які тут порядки? — заверещав панич і замахнувся на Українця своєю паличкою, яка нараз перемінилася у величезний залізний друк. — Чекай, я тебе навчу наших порядків!

Та поки встиг ударити, вже Українець вирвав йому друк з руки, так як не відвине руку, як не вчідить чорта його власним друком по хребті, аж той завив мов ціла сотня вовків, закрутився вихром і полетів до найстаршого дідька з жалобою.

Безмірно втішився Українець, дохопившись дрюка до своїх рук.

— Ну, тепер уже не буду нудьгувати! — крикнув він. — Я їм отсею патичиною стільки дір у їх стінах нароблю, що їм і крохмалю відхочеться! Ану, попробуймо поміст!

І почав працювати що сили, копирсаючи та вибизаючи дрюком діру в помості. По кількох здоровенних ударах почув, що дрюк пролізає наскрізь якусь не грубу верству, якою був переділений горішній пекольний поверх від долішнього. З діри почав добуватися густий, смердючий дим.

— Ага, чортяки прокляті! — крикнув Українець. — Гей, дивіться люди добрі, — кричав він до грішників, що окружили його широким колом, мов незлічене стадо ворон і галок, — гляньте лише, що це за bestії! Тут на горі морять нас холодом і тьмою, а самі сидять у теплі і огник собі палять та світять. Але чекайте, доберемося ми до вас. Гей, хто має відвагу, нуте за мною. Раз мати родила! Ламайте поміст, буде й нам видно і тепло!

Але інші душі були прості тіни; то й не могли нічим допомогти йому. Лиш він один між ними був сильний. То ж ухопивши чортівську дрючину заважив нею в діру так здорово, що аж склепіння за-

тріщало і відразу викришилася в ньому величезна діра. Крізь ту діру видно було долішній поверх пекельний. Се була також величезна рівнина, по якій мов звізди по небі були розсіяні незлічені великі

огнища з приставленими до них кітлами ще більшими, як панви в солеварні. Між огнищами як величезні чорні гадюки снувалися незлічені ріки і потоки плинної смоли, видаючи з себе досить приємний і дуже здоровий на груди смоляний запах.

— Чи бачите їх! От bestії чортяки, як вони собі тут приємно устроїли свою домівку! — крикнув Українець. — А ви бідні душі дзвонить зубами від холоду та дусіться тут у смердючих болотяних випарах! То така в пеклі правда? Го, го, панове анциболоти, ми вам не жаби, щоб у болоті сидіти! Годі вам підіймати нас на кпини! Раз уже чоловік дістався до пекла, то бодай пекольна справедливість мусить йому бути! Гейже за мною, кому тут негоже! — крикнув до грішників і з дрюком у руках скочив крізь діру в долішній поверх. Як непроглядна хмара поперлися за ним грішні душі, наповняючи все пекельне підземелля невимовним пискотом та свистом.

— Гей, а це що таке? — заверещав оден чортяка, що стояв біля найблищого кітла і підкладав огонь під котел та доливав до нього смоли, в якій мов галушки в окропі плавали та булькотали грішні душі.

— А ти проклята машкаро, — крикнув до нього Українець, — то ти тут собі забавки робиш, а про нас ані тямки? А це по якому, га?

— Гевулт! — заверещав чорт, бачучи діру в стелі і ті грішні душі, що товпилися крізь неї в низ. І чорт ухопив свою здоровенну лопату, якою мішав смолу в кітлі, і замахнувся на Українця. Та Українець не дожидав удару, але поки ще чорт устиг гарзд замахнутися своєю лопатою, вцідив його своїм дрюком так здорово по макоїдах, що чорт перевернувся горілиць і покарбулявся ще пару кроків у зад, поки не впав у смоляну ріку, в якій тільки затріпотав ногами. Інші чорти від сусідних кітлів завилі з жаху дивними голосами, бачучи пригоду свого товариша; деякі кинулися було йому на підмогу, але що солідарність не належить до чортівських чеснот,

то зараз же й махнули рукою і мов чорні хмари покотіли, хто куди бачив.

— Добре йде, лиш голову на бік несе! — кричав регочучи Українець, бачучи ту їх утечу. — Ну, а тепер побачимо, що вони тут варять у тих кітниках.

Наблизився до першого кітла і коли нахилився над його берегом, почув якийсь тихий, глибокий зойк, мов шемріт кипучого самовара. Вслухавшись ще ліпше пізнав, що се людські стогнання, що доходили до нього десь немов із глибочезної глибини.

— Гей, хто там? — кричав Українець нахилившись над кітлом, у яким кипіла-клекотіла смола. — Всяке диханіє да хвалить Господа! Чуєте там? Озивайтеся!

— І ми хвалимо! І ми хвалимо! — пискотіло щось із глибини.

— Впливайте на верх, бідні душі! — крикнув Українець, але душі не впливали, тільки все пискотіли.

— Господи, змилуйся! Господи, змилуйся!

— Ага, то бачу, ви самі Русини! — жартував Українець. — Без божого змилювання навіть пальцем не рушите, хоч вам пекольна смола вухами ллється. Ану но, кому там не гаразд, хапайтеся мого дрюка, я вас повитягаю!

Пискотіння затихло. По хвилі Українець ухопив обіруч за дрючину і почав тягти до гори. Ані руш! Дрючина немов примерзла до дна кітла. Ще раз попробував, аж зуби закусив — куди тобі, ані не рушити!

— А там що за дідько такий тяжкий! — крикнув Українець, спльовуючи в долоні.

— Гріхи наші! Гріхи наші — мимрили грішні душі в смолі. — Господи, змилуйся, відпусти нам наші гріхи!

Українець зібрав усі свої сили і заперся обома ногами як дуб у землю:

— Гей рруп! Ану з божою поміччю до гори!

І дрюк з наліпленими до нього душами легко як перце вилетів у повітря, аж кипуча смола оббризкала Українцеві всю крисаню. Обтріпалися грішні душі мов мухи видобуті з води і глибоко зітхаючи полетіли в гору.

— Кому горячо, нехай іде охолодитися, — мовив їм Українець. — Бачите онту діру в стелі? А я піду до інших кітлів.

І йшов зі своєю дрючиною від кітла до кітла, витягаючи намучених грішників і випускаючи їх на холод, аж усі чортяки завили з лютости і обурення на таке заворушення пекольного суспільного ладу.

III-

До найстаршого чорта Люципера прилетіла ціла юрба чортів, з криком і падьканням.

— Ваше Величество, — кричав один, — прийшов тут до нас якийсь гайдамака і збунтував нам усе пекло.

— Мені відібрав паличку і самого мало не скалічив, — — стогнав другий.

— Діру в стелі провертів і порядок нарушив, — — галякав третій.

— Мені десять зубів вибив, — гугнявив четвертий.

— Душі з кітлів повитягав, — падькував пятий.

— Що це за гайдамака? — питав зачудований Люципер.

— Або ми знаємо? Якийсь Українець, — відповіли хором чорти.

— Що ви верзете, недоріки! — гукнув на них Люципер. Хіба ви не знаєте, що від 1876 р. не було, нет і бить не может нікакой України — так сказав сам міністер русскаго царя!? А коли нема України, то й Українців ніяких не може бути. Може це якийсь Москаль?

— Ні, ваше величество, ми Москалів знаємо. То Русин-Українець.

— Верзеш нісенітниці один з другим.

— Від 1860 р. нема Русі, — сказав один шляхтич у львівському соймі, — отже не може бути й ніяких Русинів-Українців.

— Що-ж нам робити, коли є, — простогнали чорти. — Тай ще такий здоровенний і страшний!

— Не сміє бути і кінець! — грізно крикнув Люципер. — У наших пекольних реєстрах не а такого народу, то й пекло не може прийняти нікого такого, хто признається до того народу. Розумієте?

— Розуміємо! — сказали чорти.

— Хто знає, може то який побожний підступ тих паничів із неба! — мовив далі Люципер. — Вони на всякі штуки хитрі, особливо від коли ми дали їм відчипного кількох Єзуїтів. Може то вони навмисно утворили такий привид, таку мару, таку фікцію і наслали її сюди нам на клопіт. Але не діждете тішитися, панове! — і він своїм здоровенним п'ястуком погрозив в сторону неба. — А гей, біжіть усі що духу і випросіть мені того гайдамаку з пекла за двері. І накажіть йому остро, аби не важився вертати сюди більше!

Як вихор кинулися чорти сповняти накази свого володаря.

— Ей, хахл! — гукав один з далека.

— Ей, хлопе! — кричав другий з близька.

— Грицю! — гримнув третій над самим вухом Українця, який усе ще працював та мучився, витягаючи душі з пекольних кітлів.

— А чого вам? — запитав чортів.

— Будь ласкав, забирайся звідси! У нас нема місця для тебе.

— Як то нема? А деж моє місце?

— Де хочеш, лише не у нас. Іди собі хоч до Пана Бога! А пекло не для тебе.

— А прошу панів, чомуж ви мені цього не сказали швидше? Даремно чоловік напрацювався, роблячи тут у вас порядки. А що мені буде за мою роботу?

— Іди лише, йди, вже ми тобі при виході заплатимо, що тобі належиться, — уговорювали його чорти.

— Га, щож, коли йти, то йти, — мовив Українець, бо все мав м'яке серце і легко всякому вірив. Але з рук не випускав чортівської дрючини. Окружений цілою хмарою чортів полетів до пекольної брами.

— Ну, якоїж ти заплати хочеш за свою роботу? — запитали чорти, коли Українець зупинився у брамі і впершися мов віл рогами не хотів іти далі.

— Знаєте що, — мовив. — Живуть там на світі три великі доктори, що мене лікували за життя. Хотівби я тепер побачити їх на хвилину і сказати їм пару слів. Приставте їх сюди мені живцем.

Чорти глянули по собі, пошептали щось і зараз три з поміж них знялися і полетіли в безмежні простори. Не встиг іще Українець оглянутися гаразд, а вже всі три лікарі принесені за волосся стояли перед ним з перепудженими лицами. Якусь хвилину вдивлявся в них Українець на пів з жалем, а на пів з погордою, а врешті промовив:

— Ну, що панове! Чув я вашу премудру орацію над моїм трупом. Спасибі вам за ваші турботи коло мого здоров'я. А замість подяки прийміть по слову правди. Ти колего з правої руки — дурень. Ти старався вичерпати мої сили, — сам умреш на вичерпання своїх власних. Ти колего з лівої руки лічив мене на стеклизну і сам зазнаєш її болів. А ти пане протомедику —

Не договорив і замість закінчення плюнув пану протомедикові в лице, відвернувся, натиснув крисану на ліве вухо і потюпав у гору до райської брами.

IV.

Важка була дорога, терниста і стрімка і хоч здавалося, що райська брама ось-ось близьенько від пекольної, так що лиш рукою подати, то коли прий-

шлося йти від одної до другої, Українцеві видалося це безмірно важкою працею. Він ішов і йшов—здавалося віки, тисячеліття, а брами раю як не було, так не було. Сотки разів ослабало його тіло, не ставало духу в груди, тьмилося в очах і зневіра кліщами стискала серце, але його тверда воля, ота стара українська впертість, усе на ново попихала його в дорогу. Нарешті задиханий, утомлений, ледво живий, він застукав до вузької небесної фірточки.

— Хто там? — запитав із середини святий Петро.

— Я, Українець, — відповів наш герой.

— Українець... Українець... Українець, — муркотів святий Петро. — Чекай хвилину, нехай я лише загляну до твоєї кондуїти (книги гріхів). Е, братку, та бо ти гайдамака!

— Щож, — чухаючися в потилицю мовив Українець, — був той гріх! Алеж, святий Петре, візьми під розвагу, які на се були причини і яка була покута!

— Те, те, те! Знаємо се, знаємо! Алеж бо тут стоять іще інші гріхи. Ти, братку, підкопувався під повагу держави й церкви.

— Хто? Я? Коли? Як?

— Е, довго би се було толкуватися перед тобою, а мені ніколи. Прочитай собі краківську газету „Czas“, то сам переконаєшся.

— Краківський „Czas“? Хібаж він і тут має повагу?

— А ти як думав? Розуміється.

— Га, то в такім разі мені тут нічого робити.

І вже подався, щоб іти геть, та нараз зупинився мов остовпілий.

— Святий Петре, — скрикнув, — гей, святий Петре!

— Ну, чого тобі ще? — запитав святий Петро, вихиляючи голову крізь віконце над фірткою.

— Скажи мені, будь ласкав, що мені робити, куди податися? Був я в пеклі, відтам вигнали мене. До раю мене не пускають. Деж моє місце?

— Або я знаю! — відповів святий Петро, здвигаючи плечима.

— А хтож се може знати?

— Пан Біг знає. А ти йди собі, а там побачиш.

— Га, коли так, то нехай буде й так, — відповів покірно Українець. — Бувай здоров, святий Петре!

І він зняв капелюх із голови та поклонився святому. Та в тій хвилі дика думка стрілила йому до голови. Замахнувши широко капелюхом він через високий мур кинув його до раю. Капелюх був увесь похляпаний пекольною смолою, від якої почав розходитися по раю страшенний сморід.

Між святими учинилося замішання, крик, і репет, а Українець під брамою також наробив гвалту.

— Віддайте мені мій капелюх! — верещав він. — Передомною далека дорога, як же я піду без капелюха?

Але даремно святі пробували приступити до капелюха і взяти його. Пекольна смола пекла та забруднювала їх пречисті руки. А Українець раз-у-раз ляментував за своїм капелюхом.

— Ну, йди, дурню, і візьми собі його, нехай нам тут смороду не робить! — мовив святий Петро і впустив Українця до раю.

— Ге, ге, ге! — мовив Українець, діставшись до середини, якже тут гарно і приємно! А тепер то я вже певно бувби дурень, якби раз діставшись сюди та вийшов добровільно!

— Що? як? ти смів би? — скрикнув святий Петро.

— Алеж, святенький Петре, — мовив Українець, та садовився у наголовачі свого капелюха, підібравши ноги під себе так, аби стопи зовсім стояли на його широчезних крисах. — Ади, адже я не в твоїм раю сиджу, а в своїм капелюсі!

Аж зареготався святий Петро на такий дотеп, а далі, сплунувши не то сердито, не то добродушно,

пішов запитати Пана Бога, що робити з'тим при блудою.

— Коли його з пекла вигнали, — мовив Пан Біг, — то видно, що не мусить він бути такий злий, як про нього балакають. Але й на рай він не заслужив, бо на рай заслугується не множеством терпіння, а множеством розумних і добрих учинків. Нехай отже вертає назад на світ, нехай жиє і працює, а там побачимо, куди його примістити.

Вернув святий Петро і заявив Українцеві той божий присуд. Не смів Українець супротивлятися божому наказові і вернув назад на землю, відродився. Пробувши кілька хвилин у пеклі і кілька хвилин у раю він знає, як смакує одно і друге, вміє ціни^{ти} своє нове життя, бо знає, в чім його дійсна вартість.

Свинська конституція

Отсе оповідання — не моя духовна власність. Я чув його від одного старого селянина Грицуняка в Збаражи на вічу. Це був оден з немногих людей зі старшого покоління, котрі тілом і душею пристали до радикального селянського руху. Я був дуже цікавий на його промову, але віче отворено і точку за точкою полагоджувано, а Грицуняк не зголосувався до голосу. Аж при послідній точці порядку денного, при „внесеннях і інтерпеляціях“ виліз він дуже нерадо і мов лиш під напором окружуючих його селян на стіл, що заступав місце трибуни. На його вид вчинився в салі якийсь рух та стало тихо, мов мак сій, в тім зборі, де до 600 селян тісно стовпилося.

— Га! Коли вже мені говорити — відозвався Грицуняк дуже поважно до найблище стоячих, — то мушу перед собою мати якийсь папір. Вправді не вмю читати, але на нумерах знаюся, а папір мушу мати хочби се була лиш книжочка податкова.

Голосним сміхом повитано сі перші слова Грицуняка. Оден з сусідів подав йому аркуш незаписаного паперу. Грицуняк взяв його перед себе, немов то читає і зачав свою промову монотонно, неначе хлопець, що читає в народній школі. По якімсь часі оживився його виклад, але не вийшов з тону ритмічної біблійної прози; що хвиля переривав грімкий сміх вічевиків його оповідання, однак бесідник не змінив свого виразу лица; навпаки при безнастанних поривах веселости зібраних, його лице немов то хмурилося, так, що вкінці прибрало вид повної, деревляної рівнодушности.

— Слухайте, братя, яку я мав розмову з моїм старим приятелем. Приходить до мене мій приятель

і ровесник з котрим ми довго не бачилися. Привитавшись, питаю його:

— Ну, а як там живеся тобі старий? Чи гаразд, здоров?

— Спасибі, і здоров і гаразд коло мене — каже.

— Ну, то се велика новина — кажу — і рад би я знати, в чім цей гаразд і який він.

— В чім і який? Таж се легко сказати, а й ти сам знаєш.

— Ні, ні, мене тим не збудеш — кажу — ти мусиш мені виразно сказати, якого ти гаразду зазнав.

— Ет, приятелю, — каже він — або се не добро, що ми славити Господа, переживали? Поміркуй лиш: панщини вже не робимо, а перед правом ми всі рівні, тай конституцію маємо.

Він стільки того нараз наговорив, що при останнім слові аж задихався.

— Та воно так — кажу — се вправді гарні річі про які говориш, іно не треба їм добре приглядатися

— Та чому?

— Бо вони, мов хустки фабричні, пускають фарбу, а тота фарба прилипає відтак кожному до пальців.

Мій приятель не міг сего зрозуміти, тож я кажу до него дальше:

— Бачиш любий приятелю, воно правда, що ми вже не мусимо тепер панщини відробляти. Але чи не міг би ти трохи докладніше пригадати собі, як то тоді було, а як є тепер?

Мій приятель не міг собі пригадати сего так докладно, тож я мусів допомогти його пам'яті.

— Чи не так? — Тоді обходив кожного дня скоро світ панський атаман від хати до хати по селу, стукав палицею до дверей і кричав: Ану Іване, Грицю, Семене, ставайте, виходіть на панщину, бо інакше буки!

— Ба, ба, та воно так було — сказав мій приятель та почіхався мимоволі в однім місци, де його в тій хвилі ані дрібки не свербіло.

— А як тепер у нас? Атаман, що правда не ходить з палицею від хати до хати по селу. Але що хлоп робить? Я тобі скажу любий приятелю. Хлоп стає досвіта сам від себе, бере курку або пів копи яєць та йде до того самого атамана (він називається тепер „пан жондца“) кладе перед ним свій дарунок і просить на вколішках, щоби йому позволив робити панщину на панськім лані. А як прийде без дарунку, то „жондца“ дасть йому раз в карк і великодушно дозволить йому вмерти з голоду.

Мій сарака приятель не знав як відповісти на ті слова, зітхнув тяженько і притатнув голозою.

— А ми рівні перед правом, кажеш любий приятелю — говорив я дальше — се може й правда, хоч я не міг доси сего зміркувати. Приходжу до пана судді, або до пана старости, або навіть до виділу повітового, то там все ще так само як перед 1848 роком: „Zaczekaj chłopie! Stój za drzwiami, chłopie! Wynoś się chłopie!“ А коли мене раз скортіло бути мудрагелем і вказати на мою рівність перед правом, то я дістав в лице, так само кріпко і здорово, як в часі атаманів панщизняних. Колиж до уряду приходять дідич, посесор, або навіть арендар халатник, то їм не кажуть ждати на дворі, лиш просять сідати і обходяться з ними дуже делікатно і гречно. Ну, таку рівність мали ми також перед 1848 р.

— Але тоді були буки — докинув мій приятель і знов мимоволі почіхався там, де його не свербіло.

Правда й це — кажу — але бо й тепер є щось такого, що на одно стане з буком. А може буде ще й з накладом. Так бодай говорив недавно оден мій знайомой, що їздив на відпоручника громади до Відня з депутацією укр. всенародною до цісаря і за це був засуджений від старости на 50 ринських кари. — Пане старосто — казав він — я бідний чоловік. Як я допустився тим великого злочинства, що пожалувався перед цісарем на наші славні вибори

до сойму, то я готов прийняти за це заслужену кару. Але, що ані моя стара, ані мої діти не провинилися разом зі мною, то позвольте покарати лише мене самого, а не їх. Колиж ви накладаєте на мене таку грошеву кару, що для заплачення її мушу продати мою послідну корову, а ще й одинокую свиню, то та кара діткне більше мою родину, як лиш мене самого. Тож прошу вас, всевладний пане старосто, чи не моглиби ви мені зробити ту велику ласку та перемінити кару грошеву на буки. Я-ж, славити Бога, здоров і дужий та видержу 50 буків, але 50 зол. кари грошевої ніяк не витримає моє нужденне господарство. — Так говорив цей чоловіга до старости, але не був вислуханий і тепер вижидає урядової екекуції на своє ціле майно, бо доси не заплатив грошевої кари. — Но і яка твоя думка, любий товаришу о тім новім роді буків, котрі є вимірені не на певну часть тіла, лиш на цілого чоловіка і його цілу родину.

Мій приятель знов не вмів відповісти та лиш тяженько зітхнув.

— А й права конституційні маємо — говорив я дальше по короткій мовчанці до мого приятеля — вониж мають бути такі гарні і славні. Чи ти їх коли бачив мій приятелю?

— Чи бачив? зачудувався. — На папері в книжці таки справді бачив.

— Ні, не йде тут о конституцію на папері — сказав я — лиш о справдішну, живу конституцію?

— Та як можна її бачити? Миж жиємо і чуємо її...

— О так, ми чуємо її, воно справді так! Але я бачив живу і хочу це тобі розповісти. Раз якось їхав я з моїми двома синами в день торговий до Тернополя. Перед нами їхав незнайомий селянин з жінкою. Чоловік сидів на переді і гнав коні, жінка сиділа на заді, а між ними на вистеленій соломі і добре лежала велика, кормлена свиня, котру мали продати в місті, та виставила через віз свою велику голову. Підїздимо до Тернополя, минаємо рогачку,

аж ту коло рогачки сидить якийсь пан, вже старший, держить блискучий ніж в руці та курить люльку на довгім цибусі — ось таким довгім! Скоро іно побачив віз зі свинею, припіднявся і кричить голосно:

— Стій хлопе!

Селянин станув, а пан з ножем приступив до воза.

— Що везеш на возі? — питає остро пан.

— Свиню, прошу ласки пана! — каже селянин покірно.

— Я бачу, що се свиня, але як ти її везеш? Га! Чи не бачиш, що бідній худобині від мотузя цілком напухли ноги? А ти драбе, чи не знаєш, що не вільно мучити бідну звірину? З тими словами підійшов пан до свині і розтяв своїм ножем мотузє так скоро, що в поспіху навіть скалічив свиню в ногу.

— Марш на поліцію, ти мусиш бути добре покараний! — кричав строгий пан спаситель свині.

Селянин наполохався і сидів каменем на возі: він пробував просити строгого пана о ласку, але пан не дався упросити. Але жінка селянина була більше цікава, вона зміркувала, як собі порадити. І коли її чоловік зайшов в балаканку зі строгим паном, вона витягнула зза пазухи червону хустину, щось пошпортала в ній, витягла 20 крейцарів завязаних у вузлі (вона певно два дні тяжко працювала і примирала голодом, щоб їх заробити) всунула їх строгому панови в руку і зачала разом з чоловіком просити. Це допомогло. Строгий пан чим раз більше м'якшав і сказав:

— Но, цим разом подарую і пущу тебе, але тям собі раз на все!

В часі тої пригоди я випередив їх моїм возом, але казав затриматися, щоби бачити, як те скінчиться. Минула добра хвиля, заки селянин зі свинею попри нас переїхав. Але на возі був уже цілком інший лад, як перед тим. Жінка сиділа на переді і гнала коні. Чоловік сидів на заді і тримав обома руками свиню за шию. Але свиня, розпутана, стояла тепер просто

у возі і розглядалася на всі боки, полохаючися що хвилини чимнебудь і готова кожної хвилі вискочити. І не тревало довго, як надіхала гальопом гарна панська чвірка, видзвонюючи з бича. Свиня страх, як наполохалася і шарпнувшись, вискочила з воза. Селянин, що тримав її за шию, не мав сили її задержати і також випав, та ще так нещасливо, що розбив собі лице до крові на камінню, а свиня пігналася світами. Аж мої хлопці здігнали свиню та помогли господареві загнати її на торг.

Отсе любий приятелю право свині. Але це ще не всьо.

З полудня вертав я з Тернополя, ще досить вчасно, щоб заїхати перед смерком домів. Підїхав я до рогачки, де все ще той строгий пан з блискучим ножем сидів і вигідно пикав свою люльку на довгім цибусі. Поглянувши перед себе, побачив я на гостинці (шоса) двоє люда в хлопських одежах, як рівним кроком підходили до міста.

— О, мусіли довго служити при війську, думаю собі, коли ще тепер постарівшися, так остро і по військовому тримають крок та в гліді машинують.

Але коли вони ближче підійшли, ачу я щось чорного поза ними і щось мов гострий блиск полуїни понад їх головами. Не треба було дуже догадуватися, щоби пізнати, що це був жандарм. А коли вони ще ближче прийшли, почув я, як при кождім їх кроці щось бренчало: дзелень! дзелень! — Ага, поміркував я, ось вам то і загадка їх військового маршу та тримання кроку. Вони скуті до купи ланцюхами! Але пожди но, пане жандарме! Скоро ти станеш на рогачці і схочеш перейти з так болючо повязаними людьми попри цего гострого пана з блискучим ножем, то вже ти побачиш, що це значить, людей мучити в такий спосіб.

І я вже в дусі побоювався, щоби строгий пан на рогачці з великого поспіху при розстинанню оков, якими були сковані ті нещасні люде, не скалічив їм

рук так само, як перед тим скалічив ногу свині. Але все таки був я цікавий, як то острий пан накинеться на недбалого жандарма і поведе його на поліцію. Але на велике моє здивування, не було нічого такого. Оба сковані і жандарм перейшли спокійно через рогачку попри строгого пана. Строгому панови ані не було в гадці налаяти жандарма, він противно, встав і поклонився жандармови, а я поїхав маркотний далі. Тож і бачиш, мій приятелю, кінчив я свою розмову — так виглядає конституційне право хлопа, він мусить завидувати простій свині.

Буря оплесків, яка залунала по тій промові, досить довго тревала. Коли стихло, сказав старий Грицуняк:

— Вибачте мої любі, я хотів це сказати при справі „причини еміграції“, але воно не спізнене ще і тепер.

При тих словах він зліз зі стола.

Свиня

Лежала свиня в баюрі тай хрюкала—балакала сама з собою:

— Господи, якби то мені роги! Яб їм завдала, яб їм завдала! Всім, всім, хто тільки коли будь кусав мене, з буряків вигонював, собаками тровив, або хочби тільки поза очі обмовляв і висмівав, усім би я дала себе знати!

А поперед усього тим собакам! Господи, вже вони мені до живісіньких печінок доїли! Давніше, то ще порядок був. Увійду в буряки, почну рити, — ну, кажуть, провинилась свиня! Тут уже й собаки біжать, хап мене за вуха, наторгають. наторгають. а нераз так тільки пострашать, тай пустять, прогнавши за пліт, а господар візьме тай діру в плоті загородить, щоб, мовляв, другий раз туди свиня не влазила. Хоч то й погань така зависть — отак чоловікові самий найліпший смак переривати, ну, та чорт з ними! Принаймні знав чоловік, що й куди. А тепер бо отим клятим собакам не досить того. Тепер вони слідком за мною бігають і не то, щоб кусали, а й гавкають та гавкають.

— Свине, — кажуть, — схаменися! Як ти живеш! Де в тебе сумління! Адже оглянься на себе, яка ти невмита, нечесана, нехарапутна, неосвічена! Подумай тільки, по що ти в Бога живеш?

— Щоб з мене добрі люди сало їли, — кажу їм. Та де тобі, ще дужче дзявкотять.

— Чи не стид тобі таке говорити? Твоє сало! Ну, нехай і так, що твоє сало добра річ, та се вже по твоїй смерті! Але твоє життя, свине, твоє життя!

— Дайте мені спокій, — хрюкаю їм на розум, — і за своє життя я не відповідаю. Я-ж його собі не дала.

— Стид тобі, свине, стид тобі! Сама не дала! А прецінь же маєш якусь свідомість, якесь почуття! Ну, скажи, будь ласка, як ти голосувала оноді при виборах до ради державної? Невже чесне боже сотворіння може так голосувати? За пару буряків продати свою совість! Фе, свине, се вже й для свині за багато! І ще, як на сміх, читаєш газети?

— Ну, щож, читаю, бо читаю, а голосую так, як мені моя свиняча натура каже. Геть від мене! Зась вам від мене!

Та де тобі, пристають, як мокре рядно.

За письменників обібралися, по газетах на мене гавкають, усяких мені призвищ повинаходили! Давніше зайду було в буряки — крикнуть:

— А бийте комуніста!—ну, я й злякаюся і біжу що духу. Страшенно я того слова боялася! І чорт його батька знає, що воно значить, а крикне на тебе один з другим собака: комуніст! комуніст! чужі буряки краде! — то так тебе поза шкірою й мороз побере! А тепер і слів таких страшних не говорять, а допікають у десятеро гірше.

— Дармоїдка! — кажуть. — Живіт на сало пасе, а хто те сало буде їсти, на що й за що — сама не знає!

Але найпоганіший звичай узяли собі — до мого сумління промовляти, стид у мені будити. А я вік звікувала — все в баюрі та при кориті та попід панськими плотами, та в хліві,—і відки в мене стид набереться! Дармо тільки вуха мені сверлюють своїм криком. А до мого сумління зась їм! Се річ приватна, нутрова, тут я сама собі пані.

— Подумайте собі, що вони мені зробили. Після онодішніх громадських виборів з кожної вулиці, ба навіть зі Львова, з Чернівців і Коломиї шлють мені карточки в копертах, а на кожній карточці — Микита Хрунь. Зразу й неполапалась, що воно таке і до чого, і сміялася з того образка. Навіть почала було критикувати його. — Ну, скажіть, будь ласка, — хрюкала я собі — і се має бути мій портрет! А я

прецінь у такій свитці не ходжу, ані такої дрантивої ковбаси не їм! Самі вони себе отсею машкарою висміяли, оті собаки, газетники читальники, бо то вони в свитках ходять та отаку ковбасу за незнати який смак мають. А я, Богу дякувати, дещо більше знаю, троха вище своїм смаком сягаю. Але далі, як почали оті карточки надходити тай надходити, день по дню, почта за почтою, то мені зробилося якось мар-

Микита Хрунь.

кітно. Читаю адреси: „Його Свинородію Микиті Хруневі“, дивлюсь на те рило, на котрому начеплена ковбаса, на ті вуха, на те черево, — і почала мені виявлятися вся злість отих собак. Аджеж ковбаса — мій власний, свинячий виріб! І настромлюючи мені його на рило, вони хотіли мені сказати, що я, голосуючи отак по свинськи і живучи по свинськи, сама себе зїдаю! Тьфу, аж мені гидко стало! На цілий день мені апетит попсували!

— Сама з себе ковбаси їм!

Ну, скажіть, на милість божу, якому се поганцеві прийшло в голову видумати таку погань, такий гріх проти природи! Аджеж се подумати страшно!

А вони все мені такими огидствами під ребра підїдждають. Але чекайте лишень, дасть Бог мені роги, не те я вам покажу! Пізнаєте ви по невчасі, де у свині стид і сумління сидить!

І чим далі, тим гірше! Вже тепер не досить їм і виборів. „Що там — кажуть — вибори раз на пару літ, а як ми їй через увесь час дамо спокій, то вона собі байдуже буде“. Їм то приємність чинить — не дати мені ані на хвилю супокою, пекти і смалити

мене на вільнім вогни від колиски аж до смертельного корита! Вже тепер не против одного або другого вчинку бють, — ні, против цілого мого свинського світогляду, против усього свинства в світі, против цілого свинського ладу в наших громадських справах. „Усюди, кажуть, свиня своє рило уткнула. Де не глянь, з кожного куточка свиняче вухо висувається“. І кинулись цілою сворою по всіх усядах, вітрять і нюхають і гарчать, одні одним з чобітьми в душу залазять. „А гов лишень, ти хло, — повідають, — там мабуть у тебе на дні душі крихітка ще прадідівського свинства лишилася. Давай но його сюди!“ І волочуть на позорище, і рвуть і гризуть і нівечать.

Той, що нині гукає і кокоїжиться — поглянеш на нього за пару літ, як підросте, навіть, як вийде в ніби розумні люди, от приміром стане „паном професором“ — аж він уже куди—куди не той стане. Сидить собі при зеленім столику та чотиром тузам молиться.

Але не думайте, що се щось допоможе, тепер йому про це говорити! І слухати не хоче, ще й у очи плює. „Ні, свине, не думай, що твоє свинство безсмертне! Буде й йому колись кінець і коли не ми, то хоч покоління по нас буде виростати без твого впливу.“

Боже мій! Так се вони задумали зовсім мене зі світа звести, з усім моїм родом і плодом! І не те, щоб самі старші поважненько гулюкали, щоби може мене так не боліло. Та ні бо, старші, ховай Боже, хоч і крикнуть часом, то все таки дехто і погладить і приголубить мене. Звісно, вибачливі люди, і кожний знає, що чи круть чи верть, а без свинства чоловік у світі не проживе. Але оте „молоде покоління“—Господи, це вже такі собаки, такі дзявкуні, що хоч на місці погибай! Найневинніше свинство і те їм сіллю в оці. Ну, змилюйтеся, люди добрі, коли старші в карти грають і „по писанію“ співають, і по часописах тільки образки переглядають, а друкова-

ного не читають — їх і се в очі коле! „Свинство, свинство“! — гукають. А самі, скоро троха підростуть, туди теж підуть, — се вже я добре знаю.

Вже я й просилась у них: Бійтеся Бога, панове (говорю до них, як до добрих) — хоч на вивіз мене лишіть! Ну, що у вас за сумління, Німців та Віденців голодом виморите! Аджеж вони без наших свиней просто перемруть голодом. — Та де тобі, не вплиняються. „Не бійся, кажуть, свине, Угорщина доставить“. Може то вона й доставить, але яка мені охота задля Угорщини не своєю смертю вмирати? А хіба-ж це своя смерть для свині—вмирати зі стиду і гризоти сумління? А воно до того йде, їй Богу, до того.

Господи, вислухай ти мене, дай мені роги! Ані хвилиночки не спочину, доки всім їм, отим поганцям, животи не порозпорюю і кишки не повимотую! Най гинуть на глум, най знають, що свинство також сила і безкарно чіпати себе не дасть.

Новітні гайдамаки

Чи чули ви, люде добрі, що то за признаки?
Що приходять в наші села якісь гайдамаки?
Та не тії гайдамаки, що по лісі ходять,
Але тії гайдамаки, що правду говорять.
Та не тії гайдамаки, що бють і рубають,
Але тії гайдамаки, що за бідних дбають.
Ой вдарили гайдамаки в голоснії дзвони:
»Збирайтеся, бідні люде, всі до оборони!
Бо то на нас наступають великі навали,
Ой бож то ми нашим панам на заваді стали.
Іде на нас тая сила, що все нас місила,
Від Богдана до Івана різала й дусила».
Хотіла нас тая сила взяти в свої руки
І сякої і такої добирала штуки.

Зразу мовить: Дай ми, хлопе, остатню
рубатку,
Зате будеш у нас жити в мирі і в достатку.
»Заберу вам вашу землю і ліси і ріки,
Будете ви в своїм краю жебрати на віки.
Та ще того мені мало! Де будуть зарібки,
Дам усе своїм лиш людям, а вам ані дрібки.
»Та ще й того мені мало! Мусять ваші діти,
Ваші внуки без просвіти в темноті сидіти.
Та ще й того мені мало! Втопчу вас в калюжу
На весь світ вас як дич дику обплюю
й спаплюжу.

Та ще й того мені мало! Я ще й вашу душу
Зломлю, спідлю, опоганю, до покори змушу.

Ударили гайдамаки в голоснії дзвони:
»Чи чуєте, люде добрі, тії відгомони?
А як може хто не чує, тверду шкіру має,
Бо не словом, але ділом ворог нам діймає.
А хто чує, най працює, рук не покладавши,

Бо що нині занедбаєм, пропало на завше.
 І ніхто най не говорить: »Своїм Богом підучу«,
 Як вояки на команду ставайте до глїду!
 Бо слабого, ще й самого, заклює й ворона,
 Лиш громада, товариство його оборона.
 І ніхто най не говорить: обійдесь без мене!
 Як у брата горить хата, й на твою пожене.
 І ніхто най не говорить: що мені наука?
 Бо наука — мудра штука, міцніша від бука.
 Вона тобі в пїтьмі світить і гріє у студїнь,
 Вона тобі в смутку втіха і празник у будень.
 Вона сила і багатство і бита дорога,
 В ній покривджених опора, слабих перемога.
 І ніхто най не говорить: я собі багатий!
 Ануж колись прийде в бідних ще й хліба
 благати.

Ніхто не мов: Не боюся! Що там по трївозі!
 Бо й небоя вовки зіли на битій дорозі.
 Тримайтеся, люде добрі, одної присяги:
 Най відважний боязливим додає відваги!
 Най розумний нерозумних на розум наводить!
 Най багатий немаючим поможе, не шкодить!
 Тільки зрадник, запроданець, підлиза,
 паниця

Най не сміє на порозі вашому явиться!
 Най не має в вас привіту, ні слова пошани,
 Поки щиро не покаєсь, від зла не відстане!
 А хто каяться не хоче і в злім дальше пацька,
 То най того побиває погорда громадська.

Оттакі то гайдамаки скрізь по краю ходять,
 Оттаке то вірне слово всім людям говорять.
 А хто тее вірне слово добре в тямці має,
 Той за себе і за рідну Україну дбає.
 Бо те слово, як пшениця, що ділами зійде,
 А з тих діл нам і Вкраїні краща доля прийде!

Хлібороб

Гей, хто на світі кращу долю має
Як той, що плугом святу землю оре?
Святую землю в банку заставляє,
В довги впадає, як в бездонне море,
І поти бється, аж остання рація
На него спаде — ґрунту ліцитація,
І поки в найми не пошкандибає —
Гей, хто на світі кращу долю має?

Гей, хто на світі кращу долю має.
Як той, хто щирим патріотом зветься,
Податки точно рік за рік складає,
Шанує владу, перед жандармом гнеться,
Цілуєсь з возним, і хоч дуже бідний,
Як треба дати—дасть і гріш послідний,
А на що, за що дав —і не питає—
Гей, хто на світі кращу долю має?

Гей, хто на світі кращу долю має,
Як той, що все лиш ту науку чує,
Що тільки бідних Господь Бог карає,
Що ласка божа тільки богачу є,
Що чорт усюди чоловіка кусить,
А бідний все в покусу впасти мусить,
Що хлоп лінух, п'яниця і св... є,
— Гей, хто на світі кращу долю має?

А любо іспити шоломом Дону...

(Слова зі староукраїнської поеми про похід князя Ігоря на Половців).

І досі нам сниться,
І досі маниться
Блакитного того Дону
Шоломом напиться.
Від роду до роду
Сю далеку воду
Ми співали - споминали,
Як мрію - свободу.

Як би то нам з Дону
Та не було грому,
То вже-б ми над Бугом, Сяном
Не дались нікому.

Як би то над Доном
Стали ми рядами
Залізними панцирями
Сперлися з ордами!

Були-би ми орді
Шляхи заступили
Золотими шоломами
З Дону воду пили.
Булаб нас не рвала
Степовая птаха,
Як-би на Дону стояли
Чати Мономаха *).

Ліниво, ліниво,
Як Донові хвилі,
Плили віки за віками,
Наш гаразд розмили.
Довелось таки нам
Над тим Доном стати,
Робітницькими валками
Байдаки таскати!

Довелось таки нам
До його застукать,
Під землею для чужого
Камінь, вугіль цюкать **).
Довелось таки нам
В нім шукати броду:
Не шоломом, пригорщами
Пити з нього воду.

Довелось таки нам
З Дону дань приймати:
Бурлацькії шмати прати,
Босі ноги мити.

*) Мономах — один з найліпших київських князів (з 12 століття).

**) Над Доном нині є копальня вугля, очевидно в моковських руках.

З М І С Т:

1. Як Українець товкся по тім світі	3
2. Свинська конституція	16
3. Свиня	23
4. Новітні гайдамаки	28
5. Хлібороб	30
6. А любо іспити шоломом Дону	30

Три оповідання, що надруковані в цій книжці, були написані Іваном Франком в тім часі, як український нарід пробуdivшиися з вікового сну, почав під Австрією на добре організуватися, щоби наздогнати інші народи. Ми їх передруковуємо з книжки п. з. „Місія, чума, казки і сатири“ що її видав Франко у Львові 1906 р.

Ми тільки в деяких місцях скоротили текст та в деяких змінили мову згідно з її поступом. Редакція.

ЧИ ЗНАЄТЕ

— ЩО КРІМ ОПОВІДАНЬ ВИДАВНИЦТВО „САМООСВІТА“

видає вже четвертий рік також

ДУЖЕ ЦІКАВІ І ПОВЧАЮЧІ НАУКОВІ КНИЖКИ?

Хто добре прочитає всі ті книжки, то так якби скінчив народній університет, бо там є коротко і дуже приступно зібрана наука з усіх предметів людського знання.

Передплата на рік **1933** за 12 книжок коштує 3:50 зол., для заграниці 75 центів. Передплатник дістає **щомісячно** одну книжку!

Досі вийшли такі книжки „Самоосвіти“ за роки 1930-33

уложені по окремим предметам науки:

I. Наука суспільного виховання.

1. Що таке самоосвіта і як до неї братися? Порадник як самому вчитися. Ціна 35 гр.

2. Культурна людина. Наука про те, як жити з людьми, в читальні і т. д. Ціна 40 гр.

3. Слово до молодих людей. Ціна 35 гр.

II. Світова історія.

1. Про найстарші часи людського життя на землі. Ціна 45 гр.

2. Історія старинного сходу. Ціна 35 гр.

3. Між двома морями. Історія старинного Вавилону і Жвдів. Ціна 40 гр.

4. Країна сонця й радости. Історія старинної Греції. Ціна 40 гр.

5. Сила п'ястука і сила духа. Велич й упадок старинного Риму. Ціна 70 гр.

6. Під владою двох мечів. Історія Західної Європи до релігійної реформації. Ціна 40 гр.

7. На переломі старих і нових віків. Ціна 40 гр.

III. Історія світової війни.

1. Причини світової війни. Ціна 45 гр.

2. Як провадилася світова війна? Ціна 45 гр.

IV. Історія української революції і України.

1. Великий зрив. Доба Центральної Ради. Ціна 40 гр.

2. Боротьба світів на Україні. Доба Гетьманщини. Ціна 50 гр.

3. Історія Галичини в рр. 1918—1919. Ціна 60 гр.

4. Велика Україна в огнях. Доба Директорії УНР. Ціна 35 гр.

34.203

5. Як гасли вогні. Доба
6. 500 літ старої української
- V. Історія революції
1. Царі і люди. Революція
2. Як упала царська влада
3. Як дійшли большевики

VI. Суспільно-історичні і

1. Історія політичних думок

VII. Наука

1. Про світову господарську

VIII. Наука про

1. Наш світ. Земля, сонце, та рухи. Наука астрономії. Ціна
2. Опис землі. Наука географії

3. Які є народи і держави на землі? Наука географії ч. II. — 70 гр.

4. Історія землі. Як творилася наша земля? Наука геології. — 85 гр.

5. Атлас „Самоосвіти“. Збірник мап, статистичних таблиць, образів і краєвидів. — Ціна 50 гр.

IX. Наука про життя.

1. Розвиток життя на землі. Наука про те, як повстало перше життя на землі. — 40 гр.

2. Основи життя. Наука біології ч. I. — 40 гр.

3. Як повстає життя? Наука біології ч. II. — Ціна 35 гр.

X. Наука про людину.

1. Людина і машина. Як збудоване людське тіло та як воно працює. — 45 гр.

2. Чоловік та жінка. Про полове життя та полові хвороби. Ціна 60 гр.

XI. Наука про тварини і рослини.

1. Світ звірів. Наука зоології ч. I. — Ціна 40 гр.

2. Які є тварини на світі? Наука зоології ч. II. Ціна 35 гр.

XII. Наука хемії і фізики.

1. Тайни природи. Початки хемії. Ціна 80 гр.

2. Про силу, працю і машини. — 40 гр.

3. Чого земля потребує? Господарський курс дома. — 35 гр.

Всі книжки є з багатьма образками. Дальші книжки в друку!

ГРОШІ

слати з краю на чековеkonto 500,872

**Адреса редакції і адміністрації
Львів, Гродзіцьких 2.**

УВАГА: Хто купує більше, як одну книжку нараз, то ми оплачуємо самі пошту і даємо знижку!

Відповідальний редактор: Др. Карло Кoberський.

ПЕРЕДПЛАТА: до кінця року 1933. 2 вол. 50 сот. за 5 місяців
1 вол. 25 сот., місячно 30 сот.

Друк. Ст. Інст. в піднаймі З. Медицького — Львів. Бляхарська 9

и. 34.203

Ф $\frac{I}{Я - 440}$

